

Samfundet S:t Erik
Stockholm

Stockholms stadsbyggnadskontor
Registraturen
stadsbyggnadskontoret@stockholm.se

YTTRANDE
2021-11-09

Ang. Östra Hagastaden, Norrtull, Vasastaden 1:100 m.fl., dnr 2016-17865, yttrande granskning

Samfundet S:t Eriks sammanfattade ståndpunkt

Samfundet S:t Erik ser med tillfredsställelse att det tidigare redovisade förslaget till detaljplan för området vid Norrtull bearbetats på ett sätt som avsevärt mildrar de tidigare bryska övergångarna mellan den föreslagna nya bebyggelsen å ena sidan och, å andra sidan, de omgivande befintliga kulturhistoriskt värdefulla miljöerna i framför allt Hagaparken och Brunnsviken, men även Bellevue, Wennergren Center och innerstadens nuvarande bebyggelsefront mot norr. I den fortsatta konkretiseringen av byggnader och anläggningar blir det viktigt att ägna gestaltningen kvalificerad omsorg. Hagaparkens möte med den nya stadsdelen är särskilt känsligt.

Vår tidigare kritik mot den föreslagna utformningen av bebyggelsekvarteren söder om Värtabanan kvarstår. Vi anser fortfarande att våningsantalet i det föreslagna höghuset, kvarter 12, bör sänkas och att den föreslagna aktivitetsparken intill kvarter 13 och 14 bör utvidgas.

Mot bakgrund av den pågående omfattande stadsutvecklingen kring Nationalstadsparken krävs en offensiv och kommunöverskridande parkplanering kring Brunnsviken för att hela, vårda och utveckla det unika gustavianska parklandskapet runt Brunnsviken.

Samfundet beklagar att planförslaget fortfarande saknar en redovisning av hur områdets framtida koppling till det regionala kollektivtrafiknätet ska förbättras.

Samfundet S:t Eriks synpunkter

- Samfundet S:t Erik uppskattar den pedagogiska redovisningen av de ändringar som nu gjorts i granskningsförslaget liksom de illustrativa bildredovisningarna i den del av MKB:n som behandlar de kulturhistoriska värdena. Redovisningen underlättar förståelsen för hur genomförandet av detta mycket komplexa planförslag kan komma att påverka upplevelsen av parkmiljöerna vid Brunnsviken och även av Stockholms innerstads avgränsning mot norr.
- I yttrandet över samrådsförslaget framförde Samfundet S:t Erik att kvarteren 15 och 16, som i samrådsförslaget föreslogs byggas öster om motorvägen mot Uppsala (E4) längs Annerovägen, var problematiska. Den bearbetning som nu skett, och som redovisas i granskningsförslaget, innebär betydande förbättringar. De tidigare stora störningarna av landskapsbilden runt Brunnsviken och i Hagaparken, som samrådsförslaget innebar, mildras genom de lägre byggnadshöjderna och den förstärkning av vegetationszonen längs Annerovägen, som redovisas i granskningsförslaget.
- Vi ser likaså positivt på att både hushöjder och utformning av framför allt taklandskap bearbetats för att mildra kontrasterna mellan den äldre innerstadsbebyggelsen och de nya bebyggelsekvarter som nu föreslås söder om Värtabanan.

- Båda dessa gränsområden berör områden som har ett starkt bevarandeskydd genom den särskilda lagstiftningen om Nationalstadsparken samt riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården. Därför kommer det att krävas fortsatt stort hänsynstagande till dessa betydande kulturhistoriska värden i den fortsatta konkretiseringen av den tillkommande stadsbebyggelsen.
- Vi anser alltså att delar av bebyggelsen öster om Tullhusplatsen, kv. 13–14, kan motiveras, då förslaget både definierar Tullhusplatsens platsbildning och ger Sveavägen ett väldefinierat gatuumråde med stadsmässiga kvaliteter men bebyggelsens omfattning och utbredning behöver minska så att den föreslagna aktivitetsparken intill kvarteren 13 och 14 kan utvidgas och programmeras för att avlasta Hagaparkens historiska parkmiljö. Ny bebyggelse innanför Nationalstadsparkens gränser bör undvikas. Det är också viktigt med bra gång- och cykelstråk mellan Stockholms innerstad och Aktivitetsparken respektive Haga-Brunnsvikensområdet.
- Vår kritik mot det föreslagna höghuset i kvarter 12, intill de gamla tullhusen, kvarstår. Samfundet S:t Erik ser inte heller nu något stadsbildsmässigt motiv till att markera Tullhusplatsen med en 23 våningar hög byggnad. Denna tar på ett omotiverat sätt fokus från det nedsänkta torgets tullhus. Den rundade byggnaden som avslutar Norra Stationsparken bidrar redan till att markera platsen. Det höga huset håller inte heller ett tillräckligt stort respektavstånd till Wennergrens centrala vertikala landmärke.
- Samfundet S:t Erik vill understryka vikten av att i den fortsatta processen kunna säkerställa de i gestaltningsprogrammet formulerade höga ambitionerna, exempelvis att
 - bottenvåningar blir tydligt markerade med högre höjd i förhållande till övriga våningar
 - bottenvåningar utformas med stor omsorg om detaljer med hög kvalitet, relief och struktur
 - materialval och färgsättning harmoniserar med stenstadens färgskala samt
 - undvika stora utanpåliggande balkonger mot allmän plats
 - gatorna blir trädplanterade.
- Samfundet S:t Erik finner det fortsatt olyckligt att denna högexploaterade stadsdel ska kollektivtrafikförsörjas med busstrafik. Det borde vara en självklarhet att planering av en så stor och viktig stadsdel inkluderar en strategi för hur en högklassig koppling till det regionala kollektivtrafiknätet ska åstadkommas. Gångavstånd på upp till en kilometer till tunnelbana och pendeltåg är inte acceptabelt.

Samfundet S:t Erik vill sammanfattningsvis framhålla värdet av den pedagogiska redovisningen av planförslaget efter de bearbetningar som skett sedan samrådet. Det tidigare redovisade förslaget till detaljplan för området vid Norrtull har bearbetats på ett sätt som avsevärt mildrar de tidigare bryska övergångarna mellan de nya planerade stadsmiljöerna och de befintliga, som har ett starkt bevarandeskydd genom den särskilda lagstiftningen om Nationalstadsparken samt riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården. I den fortsatta konkretiseringen av byggnader och anläggningar blir det viktigt att ägna gestaltningen kvalificerad omsorg. Hagaparkens möte med den nya stadsdelen är särskilt känsligt.

Samfundet S:t Erik erinrar om att Haga-Brunnsvikenområdet ska skyddas mot byggnader och anläggningar i och omkring området som skadar Nationalstadsparkens kultur- och naturmiljövärden. Det är också viktigt att Haga-Brunnsvikenområdet skyddas mot alltför hårdhänt användning. Den föreslagna aktivitetsparken behöver utvidgas för att

kunna avlasta dagens parker och grönområden. Offensiv och kommunöverskridande parkplanering krävs för att hela, vårda och utveckla det unika gustavianska parklandskapet runt Brunnsviken, inklusive bra gång- och cykelvägar till både Haga-Brunnsvikenområdet och Aktivitetsparken.

Antalet våningar i det föreslagna punkthuset i kvarter 12 intill Tullhusplatsen bör minskas betydligt. Östra Hagastaden behöver försörjas med regional kollektivtrafik.

För Samfundet S:t Erik

Monica Andersson
Ordförande

Susanne Ingo
Vice ordförande

Jonas Berglund
Styrelseledamot

Laila Reppen
Sekreterare

Bilaga:

Samrådsförslag för Östra Hagastaden, Norrtull, Vasastaden 1:100 m fl, i stadsdelen Vasastaden, S-Dp 2016-17865, 2020-05-26.

Samfundet S:t Erik
Stockholm

Stockholms stadsbyggnadskontor
Registraturen
stadsbyggnadskontoret@stockholm.se

YTTRANDE
2020-05-26

Samrådsförslag för Östra Hagastaden, Norrtull, Vasastaden 1:100 m fl, i stadsdelen Vasastaden, S-Dp 2016-17865

Samfundet S:t Erik sammanfattande synpunkter

Samfundet S:t Erik kräver att planförslaget omarbetas enligt följande:

- Perspektivet ”bebyggelse möter parklandskap” ändras till ”parklandskap vårdas och kompletteras i möte med den växande staden”.
- Kv. 16 helt utgår och ersätts med en skärmande landskapspark med bullerskydd.
- Kv. 15 omarbetas helt beträffande såväl utformning som möte med parken och sjukhusområdet.
- Aktivitetsparken mellan Värtabanans banvall kraftigt utökas på bekostnad av de inre delarna av kv. 13–14.
- De höga ambitionerna för utformning av fasader och bottenvåningar i kv. 10–14 säkerställs, liksom att undvika stora utanpåliggande balkonger mot allmän plats.
- Höghuset i kv. 12 sänks till 12–10 våningar vilket rimmar bättre med huset på andra sidan torget. Sänkningen medför dessutom ett ökat fokus på Tullhusplatsen med de historiska byggnaderna.
- Nordöstra flygeln i kv. 13 mot norr dras tillbaka för att öka aktivitetsparken. Samma gäller för lågdelen i kv. 14, som tas bort.
- Stadsdelens regionala tillgänglighet med kollektivtrafik stärks. Eventuella reservat för framtida infrastruktur och anläggningar för kollektivtrafik redovisas i detaljplanen.

Utgångspunkt och beskrivning av planförslaget

Förutsättningarna för planförslaget är mycket komplexa. Två stadsbyggnadselement, Haga-Brunnsvikens historiska parklandskap och kvarterstaden möter motorvägslandskapet. Trafikflöden och underliggande tunnelsystem skapar låsningar vad gäller kapacitet och grundläggning.

Kring en central plats, Tullhusplatsen, där de historiska tullhusen ges en inramning i form av ett trädplanterat torg, grupperar sig tre kvarter. Platsen korsas i norr av på pelare upplyfta farbanor; Värtabanan och en gång-/cykelförbindelse. Under dessa förmedlas en visuell koppling till Stallmästargården och Haga-Brunnsvikens vattenrum.

I väster fullföljs Hagastaden genom tre storskaliga kvarter (kv. 10, kv. 11 och kv. 12) samt en park (Norra Stationsparken). Kvarteren innehåller en blandning av bostäder och kontor med kommersiella lokaler i bottenvåningarna mot de omgivande gaturummen. Kv. 12 markeras genom ett 23 våningar högt hus, nära tullhusen och kv. 11 ges en markant cylindrisk form som avslutning av parkstråket.

Öster om Tullhusplatsen ansluter två kvarter (kv. 13 och 14) som mot gaturummen till volym och fasadindelning ansluter till den befintliga stenstadsskalan söder om Sveavägen. Kv. 13 innehåller äldreboende och studentbostäder och kv. 14, vilket möter Wennergren center, utgörs av en skola. Bebyggelsen trappas i höjd ner mot Värtabanan och Haga-Brunnsviken. Mellan Värtabanans banvall och kvarteren förläggs en aktivitetspark i anslutning till skolans bollplan.

Norr om Tullhusplatsen ansluter två kvarter förlagda öster om den nya infarten från Uppsala. Kv. 15 (innehållande hotell) och kv. 16 en trappande kontorsbyggnad, som enligt planförslaget förmedlar Solna och Stockholms bebyggelse med Haga-Brunnsvikens vattenrum.

Planförslaget präglas av en hög ambitionsnivå vad gäller fasadarkitektur, påkostade och varierat utformade sockelvåningar, platsbildningar och planterade gaturum.

Detaljplanens syfte är ”att fullfölja planerna för stadsutvecklingsområdet Hagastaden. Den grundläggande stadsbyggnadsidén är att genom en överdäckning av E4/E20 och Värtabanan knyta samman Stockholm och Solna med en tät sammanhållen bebyggelse, samt att bättre möta och koppla båda städerna till Nationalstadsparken i öster”.

Beträffande fotavtryck av och exploateringsgrad, kvarstår kritiken mot en överexploatering och skalförskjutning i förhållande till den traditionella stadsbyggnadsskalan i stadsutvecklingsområdet Hagastaden som helhet, även de i föreslagna nya delarna.

Illustration hämtad ur gestaltningsprogrammet (siffror som refererar till stadens text borttagna).

Samfundet S:t Eriks synpunkter

Haga-Brunnsviken som nationell angelägenhet

Norr tull har under lång tid präglats av sin funktion som trafikplats, vilket gett upphov till dagens splittrade och oordnade stadsmiljö. Denna heterogena karaktär är också en viktig del av platsens historiska betydelse som knutpunkt och yttre stadsgräns, vilket gör det särskilt utmanande att definiera och prioritera dess kulturhistoriska värden. Samfundet S:t Erik anser att detaljplanen medför både positiva och negativa konsekvenser för kulturmiljö, stadsmiljö och landskapsbild. Till de positiva räknas bevarandet av tullhusen, platsens kulturhistoriska hjärta, som utvecklas till ett offentligt rum. Förslagets gestaltning av den gamla tullplatsen med ett stensatt torg och trädtrader som anspelar på en historisk utformning, i kombination med en ökad tillgänglighet, gör det möjligt för fler att ta del av och förstå kulturmiljön. Positivt är även förslagets medvetna anpassning till Wennergrens center som därmed kan bibehålla sin status som landmärke och fondmotiv.

Vad beträffar Haga-Brunnsvikens exceptionellt höga park- och kulturhistoriska värden som del av Nationalstadsparken, finner Samfundet S:t Erik stora hot och brister i det framlagda planförslaget. I ett övergripande stadsutvecklingsperspektiv och sett ur ett medborgarperspektiv förtjänar mötet mellan Haga-Brunnsviken och den växande staden att studeras med stor omsorg. Vården och utvecklingen av Haga-Brunnsviken som en landskapspark är av regionalt och nationellt intresse. Samfundet S:t Erik noterar att planförslagets perspektiv i stort fokuserar på hur staden ska möta landskapsparken, inte på hur parken ska utvecklas och kompletteras, vilket utgör den största bristen.

Hotade landskapsvärden – risk för visuell skada i historisk parkmiljö

Planförslagets norra kvarter (kv. 15–16) riskerar att föra med sig stora och negativa skador i Haga-Brunnsvikens landskapspark, genom en skalförskjutning i förhållande till stenstadens idag lägre och tillbakadragna horisont. De föreslagna kvarteren bildar en ny och påträngande fond från parken, utan den grönskande förmedling som i övrigt präglar vattenrummet.

Byggnaden i kv. 16 utgör dessutom ett avsteg från den rådande och historiskt förankrade typologi, ”paviljong i park” som i övrigt präglar det bräm av grönskande parker och naturmark vilket nu omger vattenrummet. De föreslagna byggnadskropparna tar ett allmänintresse i form av landskapskvaliteter i anspråk och punkterar parkbesökarens känsla av att vandra i en gestaltad park på avstånd från den omgivande staden.

Samfundet S:t Erik anser därför att den föreslagna bebyggelsen i norra delen av planområdet, öster om Uppsalavägen (kv. 15–16), måste omstuderas i den fortsatta planprocessen. Kv. 15 i en lägre utformning är möjlig att pröva och skulle fortfarande kunna stärka Tullhusplatsen och därmed tillföra planen ett värde. Kv 16 kan inte accepteras, utan måste utgå i sin helhet. Byggnadens brutala och oförmedlade möte med Haga-Brunnsvikens vattenrum måste ersättas av en vegetationsskärm i denna utsatta sydvästliga del av parkområdet. Bullerdämpning ska uppnås med andra medel än en storskalig bebyggelse.

Utöver påverkan på parklandskapet riskerar hotell- och kontorsbebyggelsen i kv. 15–16 att negativt inverka på Stallmästargården, byggnadsminne enligt Kulturmiljölagen och del av riksintresse för kulturmiljövården. Konsekvenserna för kulturmiljön är oklart beskrivna i konsekvensanalysen, vilket blir särskilt problematiskt då utvårdshuset omfattas av starka juridiska skydd. Av konsekvensanalysen framgår att förslaget innebär en skarp kontrast mellan Stallmästaregårdens småskaliga bebyggelse och tillkommande bebyggelse. Konsekvensanalysen lämnar mottagaren med bedömningen att ”den tillkommande bebyggelsen blir ett tydligt tillägg”. Den sammanfattande bedömningen i kapitlet Byggnader, avslutas med orden ”Hur förändringen upplevs ligger hos betraktaren”. Den här typen av öppna eller dunkla formuleringar är genomgående i Konsekvensanalysen. Att förslaget innebär tillägg och förändringar är självklarheter som ger otillräcklig vägledning för vilka värden som påverkas, på vilket sätt och i vilken grad.

Stadsbyggnadsmotiv och gräns mot NSP

Beträffande fotavtryck av och exploateringsgrad i planförslagets västra delar ser Samfundet S:t Erik en konsekvent och samtidigt varierad fortsättning av färdigställd/pågående planstruktur och typologi från kvarteren väster därom. Med den oerhört höga exploateringsgraden är det extra viktigt att i den fortsatta processen kunna säkerställa de i gestaltungsprogrammet formulerade höga ambitionerna, exempelvis att

- bottenvåningar blir tydligt markerade med högre höjd i förhållande till övriga våningar
- bottenvåningar utformas med stor omsorg om detaljer med hög kvalitet, relief och struktur
- materialval och färgsättning harmoniserar med stenstadens färgskala samt
- undvika stora utanpåliggande balkonger mot allmän plats
- gatorna blir trädplanterade.

Samfundet S:t Erik ser inte något stadsbildsmässigt motiv till att markera Tullhusplatsen med en 23 våningar hög byggnad. Denna tar på ett omotiverat sätt fokus från det nedsänkta torgets tullhus. Den rundade byggnaden som avslutar Norra Stationsparken bidrar redan till att markera platsen. Det höga huset håller inte heller ett tillräckligt stort respektavstånd till Wennergrens centrala vertikala landmärke.

Delar av bebyggelsen öster om Tullhusplatsen, kv. 13–14, kan motiveras, då förslaget både definierar Tullhusplatsen platsbildning och ger Sveavägen ett väldefinierat gaturum med stadsmässiga kvaliteter. Respekt för gränsen mot Nationalstadsparken i kombination med det stora behovet av programmerade parktytor för idrott, sport och lek motiverar att bebyggelsen reduceras till de föreslagna byggnadsvolymerna som föreslås längs gatorna. Genom att kraftigt minska omfattningen av den föreslagna bebyggelsen i det inre förstärker bebyggelsen Wennergrens center som emblematisk byggnad i park. Den välbehövliga grönskande kransen kring Haga-Brunnsvikens förstärks och ytterligare parkfunktioner kan tillskapas.

Tillgång till aktivitetspark för en växande befolkning

Planförslaget innefattar både parker och platser. Den gemensamma nämnaren för fler av dessa offentliga rum är att de står i direkt kontakt med infartstrafiken och därmed kommer att vara bullerstörda. Konsekvensen av detta är att de inte fullt ut kommer att fungera för alla de parkfunktioner som kommer att efterfrågas av den växande stadsbefolkningen i närområdet. Det redan höga besökstrycket och slitaget på de historiska parkerna, Hagaparken och Bellevueparken, riskerar därför att öka kraftigt. Planen måste därför utvecklas med fler programmerade och grönskande parker. Samfundet S:t Erik önskar att den ovan nämnda föreslagna Aktivitetsparken söder om Värtabanans banvall utökas kraftigt.

Haga-Brunnsvikens landskapspark är en kommunövergripande riksangelägenhet. Samfundet S:t Erik noterar att samordning och justering av kommungränser och genomförandet av ett komplext stadsbyggnadsprojekt som Hagastaden, är möjligt att genomföra i samarbete mellan Stockholm och Solna. Med detta samarbete som förebild efterlyser Samfundet S:t Erik att det negligerade området mellan Hagaparken och Bellevueparken, som idag till stora delar präglas av överstora parkeringsytor och breda asfalterade gator, blir föremål för en kommunöverskridande parkplanering med inritning på parkfunktioner som avlastar de omgivande 1700-talsparkerna.

Den regionala tillgängligheten med kollektivtrafik måste stärkas

Samfundet S:t Erik saknar en redovisning av hur ett högklassigt kollektivtrafiksystem ska kunna utvecklas för att förstärka kollektivtrafiktillgängligheten i denna täta och folkrika nya stadsdel på sikt. De redovisade trafiklösningarna innebär i praktiken att de som inte cyklar, och som tycker att det är för långt att gå 800–1000 m till tunnelbanan eller pendeltåget, får ta bussen eller bilen.

Erfarenheten är att vid så stora gångavstånd och flera byten väljer en stor andel bilen i stället för kollektivtrafiken. I näraliggande områden i Solna, finns redan ett storsjukhus och flera andra stora personalintensiva arbetsplatser. Planförslaget innebär att ytterligare arbetsplatser tillkommer. Många

kommer att behöva resa från en vidsträckt region inte bara under rusningstid utan också sent på kvällen och tidigt på morgonen. Målpunkterna behöver även hög tillgänglighet för nationella och internationella resor. Resmönstren får stor påverkan på klimatutsläppen.

Samfundet S:t Erik finner det anmärkningsvärt att varken tillgängligheten med kollektivtrafik och långväga resor, eller trafikens klimatpåverkan, verkar ha studerats vare sig i tidigare förstudier, eller i programskedet i samarbete med Solna för Hagastaden, och inte heller under detaljplanearbetet för Östra Hagastaden.

Under motsvarande planeringsskeden för Hammarby sjöstad var kollektivtrafikförsörjningen en avgörande del i det samarbete som då skedde mellan Stockholm, Nacka och dåvarande landstinget. Framdiskuterade lösningar kunde inkluderas i överenskommelser om infrastrukturinvesteringar. Kollektivtrafiklösningarna spelade också en viktig roll för hela stadsdelens uppbyggnad och struktur.

I Östra Hagastaden finns flera grundläggande problemställningar för kollektivtrafiken som inte alls hanteras i samrådsunderlaget, exempelvis

- hur kan Östra Hagastaden få högklassig regional tillgänglighet med kollektivtrafik?
- hur kan sambandet med kollektivtrafik stärkas mellan de vetenskapliga miljöerna i Hagastaden, Albano, Universitet och Tekniska högskolan?
- kan Värtabanan utnyttjas för kollektivtrafik?
- kan Tvärbanan förlängas från Solna till Hagastaden?
- var ska man på sikt kunna lokalisera viktiga framtida stationer/hållplatser inom Östra Hagastaden?
- behövs reservat för framtida spårtrafik?

Samfundet S:t Erik anser att samrådsunderlaget måste kompletteras med analyser av och förslag till förstärkt regional tillgänglighet med kollektivtrafik i Östra Hagastaden. Reservat för framtida infrastruktur och anläggningar för kollektivtrafik ska redovisas i detaljplanen.

Sammanfattande synpunkter

Samfundet S:t Erik kräver att planförslaget omarbetas enligt följande:

- **Perspektivet ”bebyggelse möter parklandskap” ändras till ”parklandskap vårdas och kompletteras i möte med den växande staden”.**
- **Kv. 16 helt utgår och ersätts med en skärmande landskapspark med bullerskydd.**
- **Kv. 15 omarbetas helt beträffande såväl utformning som möte med parken och sjukhusområdet.**
- **Aktivitetsparken mellan Värtabanas banvall kraftigt utökas på bekostnad av de inre delarna av kv. 13–14.**
- **De höga ambitionerna för utformning av fasader och bottenvåningar i kv. 10–14 säkerställs, liksom att undvika stora utanpåliggande balkonger mot allmän plats.**
- **Höghuset i kv. 12 sänks till 12–10 våningar vilket rimmar bättre med huset på andra sidan torget. Sänkningen medför dessutom ett ökat fokus på Tullhusplatsen med de historiska byggnaderna.**
- **Nordöstra flygeln i kv. 13 mot norr dras tillbaka för att öka aktivitetsparken. Samma gäller för lågdelen i kv. 14, som tas bort.**
- **Stadsdelens regionala tillgänglighet med kollektivtrafik stärks. Eventuella reservat för framtida infrastruktur och anläggningar för kollektivtrafik redovisas i detaljplanen.**

För Samfundet S:t Erik

Monica Andersson
Ordförande

Susanne Ingo
Vice ordförande

Laila Reppen
Sekreterare

Jonas Berglund
Styrelseledamot